

יואל רפאל

איש שהיה אנציקלופדיה

במות החוקר והביבליוגרף גצל קרסל

בהקדמתו לספר "ארץ ישראל ותולדותיה" מדריך ביבליוגרפי מאת ג. קרסל, שהופיע ב-1940 כותב ברל כצנלסון: "ספר זה מבקש לגול את האבן מעל פי הבאר. במקצוע זה, ששנים רבות היה מעניינם של יחידי סגולה בלבד ועתה נעשה - בתוסף היצירה החיה - ענין לרבים: ידיעת הארץ, נחלת אבות שתהיה נחלת בנים".

היצירה החיה היא משל ג. קרסל, שנמשך ארבעים ושש שנים, לא רק גלל את האבן מעל פי הבאר, אלא אף הישקה דורות של לומדים ממעיינותיה של ידיעת ארץ-ישראל.

יחיד סגולה היה ג. קרסל בידענותו וברצונו

לחלוק את אוצר ידיעותיו עם אחרים. אין לך שוחר הארץ ועברה שלא קרא מאמר או ספר משל ג. קרסל; ואין לך מן העוסקים בכתיבה והוראה בתחום נרחב זה, שלא נזקק לתשובותיו, הטלפוניות בדרך כלל, של ג. קרסל. עברה של הארץ בכלל ותולדות הציונות בפרט הריהם פרושים לפניו כמרבד שהוא מהלך עליו להנאתו.

אך ג. קרסל ידע יותר מכך. בקי בתולדות העתונות, נחשב בר-סמכא ראשון במעלה על הסופרים העבריים בעת החרשה. האנציקלופדיה שכתב, לברו, על הספרות העברית, אזלה מן השוק מוזמן. אך היא עדיין המקור החשוב ביותר ללימוד נושא זה.

חמישים שנה כתב ג. קרסל. את מאמרו הראשון מסר לדב סרן, אז העורך הספרותי של "דבר" בשנת 1936. הוא היה באותה עת בן 25. לכבוד יום הולדתו ה-75 ראה אור ספר בן 400 עמוד ובו מצויינים 3,284 (כן, כן, שלושת אלפים מאתיים שמונים וארבעה) פריטים, ביבליוגרפיה מושלמת של כתבי ג. קרסל. ומי ערך את הספר מי אם לא ג. קרסל עצמו, שהרי הוא גם ביבליוגרף שאין שני לו, ולידיעותיו בתחום זה אין שני בארצנו.

בביתו בחולון היה מצטנע ומסתגר בין מדפי ספרייתו. כאשר רכש "מרכז אוקס" פורד ללימודים עבריים" את אוסף העתונות שלו, רעשה הארץ. רבים דאגו לאותם מיליון פריטים שאסף, גזר ושמר בעצמו. אך הוא נתן לרגש לחלוף ובעיד האוניברסיטאית נפתחה ספרייה הממשיכה את מפעלו הראשוני.

ברל כצנלסון הוא זה שטיפח את ג. קרסל. בזכותו יש לנו ספר פתח-תקוה וכתביהם של אלקלעי וקלישר, יואל משה סלומון וישראל פרומקין, ותולדותיו של "הישוב הישן" והתפתחות הרפוס בארץ והלקסיקון לספרות ועוד עשרות ספרים על תולדות העתונות ומחשבת היהדות וערכים אנציקלופדיים שכתב המעיין השופע הזה, שככל שרבו ימיו, עמקה נביעתו.

זמן קצר לפני מותו הופיעה הביבליוגרפיה לכתבי ג. קרסל. זה היה יום תג לשוחרי הספר העברי וגם יום חג לקרסל שציין את יום הולדתו ה-75. ולא האריך החג...

